

Margreta Grigorova

*Uniwersytet Wielkotrnyrowski im. Świętych Cyryla i Metodego,
Bułgaria*

ORCID: 0000-0003-4416-371X

NAUKOWO-BADAWCZA RECEPCJA LITERATURY POLSKIEJ W PIERWSZYM DWUDZIESTOLECIU XXI WIEKU. ZASŁUGI NAUKOWE KALINY BAHNEVEJ

Recepcja naukowo-badawcza w kontekście innych form recepcji i polsko-bułgarskiego dialogu

Recepcja naukowo-badawcza literatury polskiej – jako obszaru wyspecjalizowanego – zajmuje elitarną przestrzeń w literaturoznawstwie Bułgarii, szczególnie w kontekście jej polonistyki, uważanej przez Panayota Karagyożova za jedną z wiodących na świecie¹. Oczywiście, ilościowo ustępuje ona przed intensywnością, którą odznaczała się na początku XXI wieku recepcja przekładowa² oraz

---

1 Панајот Карагъзов, *Българската полонистика е сред водещите в света*, [w:] Емил Басат, *За Полша с любов. Българските гласове на полската литература*, София: Парадигма, 2018, s. 283. Tom ów zawiera 19 wywiadów z bułgarskimi polonistami – tłumaczami i badaczami.

2 Tylko w 2021 roku wyszło 10 książek: tom wierszy Bolesława Leśmiana *Niebieski wycieruch (Небесният чергар)* w przekładzie polskiego bułgarysty Wojciecha Gałązki, dwa najnowsze tomy noblistki Olgi Tokarczuk – *Czuły narrator (Чувствителният разказвач)* w przekładzie Kruma Krumova (wykład noblowski przetłumaczyła Silvia Borisova) i *Opowiadania bizardne (Чудати разкази)* w przekładzie Silvii Borisovej, nowe tłumaczenie *Solaris* Stanisława Lema, tom wywiadów *Świat na krawędzi. Ze Stanisławem Lemem rozmawia Tomasz Fiałkowski (Със Станислав Лем разговаря Томаш Фиалковски. Свят на ръба)*, *Tocata C-dur (Токата в ре минор и други разкази)* Antoniego Libery w przekładzie Liny Vasilevej, *Olanda (Оланда)* Rafała Wojaszyńskiego w przekładzie Lychezara Selyashkiego oraz tom utworów wybranych Gustawa Herlinga-Grudzińskiego *Skrzydła ołtarza. Opowiadania. Dzienniki. Eseje (Крилата на олтара)* w przekładzie Margrety Grigorovej i Desislavy Nedyalkovej. Warto tu także zwrócić uwagę na częstokroć czytana w Bułgarii powieść kontrowersyjnej współczesnej pisarki Blanki Lipińskiej *Ten dzień (Този ден)* w przekładzie Vasil Velcheva (w 2020 wyszła książka *365 dni*).

przed szybkim efektem popularyzacji i kontaktu z odbiorcą, czynnikami charakterystycznymi dla periodyków literackich i kulturowych. Stawia ona sobie inne cele, rozwija się w ramach instytucji naukowych i edukacyjnych oraz podlega mechanizmom regulacji, znamionym dla konkretnej dyscypliny naukowej. Dąży nie tylko do rozszerzenia pola tematycznego, ale także do udoskonalenia narzędzi myślenia naukowego, do nowego wkładu, do tworzenia wartościowego naukowego metatekstu. Teksty publikowane w bułgarskich periodykach *stricte* naukowych prezentują cykle badań polonistycznych, ukierunkowanych na wyspecjalizowanego odbiorcę. Na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Wielkim Tyrnowie takim czasopismem jest „Proglas” („Проглас”). Może się ono poszczycić często publikowanymi tekstami slawistycznymi.

Na początku XXI wieku coraz bardziej widoczna stała się tendencja do dwustronności i wzajemności badań naukowych, na co złożyły się częste kontakty polsko-bułgarskie w kontekście europejskiego literaturoznawstwa. Dwustronną, panoramiczną i aktualną wizję recepcji prezentuje specjalny numer jednego z najbardziej renomowanych czasopism filologicznych w Bułgarii „Język i Literatura” („Език и литература”). Jego tematyka to: *Bułgarystyka w Polsce. Polonistyka w Bułgarii* („Българистиката в Полша. Полонистиката в България” 2017, nr 1–2)³. Redaktorem naczelnym pisma pozostaje prof. Boyan Valchev. Opublikowano w nim artykuły i recenzje 33 autorów – literaturoznawców oraz lingwistów.

Badania naukowe mają tym większe znaczenie, gdy przekraczają tak zwaną przestrzeń domową wiedzy polonistycznej i prowadzą nieustanny dialog z polskim i obcym literaturoznawstwem, czemu sprzyjają konferencje, kongresy i periodyki zarówno polskie, jak też zagraniczne. Do dwustronnej wymiany wiedzy (polskiej o Bułgarii i bułgarskiej o Polsce) przyczyniła się konferencja zorganizowana przez wydziały filologiczne na uniwersytetach w Białymstoku i Wielkim Tyrnowie. Jej emblematycznym znakiem pozostaje do dziś wzajemność. Nasze kontakty piszą swoją historię w kontekście intensywnego dialogu polsko-bułgarskiego. Polonistyka w starej stolicy Bułgarii kooperuje z wieloma polskimi uniwersytetami i insty-

3 *Българистика в Полша, полонистика в България*, „Език и литература” 2017, nr 1–2, https://www.ezik-i-literatura.eu/1-2_2017.html. Zob. Diana Kavardzhikova, *Нестихващият българско-полски диалог* („Език и литература” 2017, nr 1–2: „Българистика в Полша, полонистика в България”), „Zeszyty Surowo-Metodiańskie” 2017, nr 6, s. 248–254, <https://journals.umcs.pl/zcm/issue/view/424/showToc>.

tucjami, ale we współpracy z Uniwersytetem w Białymstoku odznacza się do tej chwili wyraźną orientacją literaturoznawczą. Nasza wzajemna relacja wzmocniła się po międzynarodowej konferencji jubileuszowej Katedry Sławistyki w 2014 roku pod tytułem „Przestrzenie dialogiczne”, poświęconej podwójnej rocznicy wielkotyrnowskiej polonistyki⁴. Mieliśmy przyjemność wysłuchać pięciu wartościowych referatów literaturoznawczych na tematy z bułgarskim akcentem, które rozpoczął symboliczny referat prof. Jarosława Ławskiego *Bułgarski tekst Adama Mickiewicza*⁵. Następnie nasze kontakty rozwinęły się dalej i przybrały charakter systematyczny. Znacznie wówczas rozszerzyło się grono uczonych z Uniwersytetu w Białymstoku i Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego, którzy brali udział w konferencjach filologicznych i gościli w Wielkim Tyrnowie z wykładami. Regularnie dostawaliśmy cenne wydania, tomy i periodyki, które wzbogacały naszą bibliotekę polonistyczną i wpisywały się w dialog naukowy.

***

Recepcja naukowo-badawcza literatury polskiej rozszerza swoje pole, pozostając w owocnym kontakcie zarówno z recepcją przekładową, jak i z recepcją popularno-medialną (w ramach nowych periodyków prezentujemy – obok dzieł literatury pięknej – specjalistyczne teksty naukowe i poważne interpretacje dzieł literackich, recenzje książek, wywiady z autorami oraz artykuły o wydarzeniach w świecie literackim). Niektóre z nich nie tylko trzymają „rękę na pulsie polskiej literatury”, lecz poświęcają jej polskie numery tematyczne albo cykle – takie periodyki to czasopisma almanachy „Plamyk” („Пламяк”), „Panorama” („Панорама”), „Teatyr” („Театър”), „Sławjański Dialogi” („Славянски диалози”), „Swe-ta Gora” („Света гора”), gazety „Kultura” („Култура”) i „Literaturen westnik” („Литературен вестник”). „Literaturen westnik” pozostaje wiodącą gazetą literacką w Bułgarii (z redaktorem naczelnym prof. Amelią Lichewą, komparatystką i specjalistką z teorii literatury na Uniwersytecie Sofijskim) – założoną po 1989 roku przez uniwersyteckich intelektualistów z Sofii, od 2003 roku wydaje specjalistyczne numery polskie. Po 2016 roku wychodzą one dwa razy rocznie w znacznie rozszerzonej objętości (do 48 stron gazetowych) i odznaczają się swoim dyskur-

4 Czterdzieści lat lektoratu języka polskiego, dwadzieścia lat kierunku filologii słowiańskiej z językiem polskim.

5 Teksty autorstwa Jarosława Ławskiego, Anny Janickiej, Łukasza Zabielskiego, Grzegorza Kowalskiego i Marcina Bajki zostały opublikowane w tomie *Przestrzenie dialogiczne. Materiały Jubileuszowej Międzynarodowej Konferencji Sławistycznej, 13–14 maja 2014 r. (Диалогични пространства. Сборник с доклади от Юбилейна славистична международна конференция. Велико Търново, 13–14 май 2014 г., Велико Търново: Фабер, 2020, <https://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=110&zid=3>*.

sem naukowym – publikowano w nich sporo tekstów naukowych polskich i bułgarskich uczonych⁶.

Śledzenie i badanie recepcji przekładowej oraz udział w jej tworzeniu i kontroli pozostaje jednym z zadań recepcji naukowej, a w szczególności recepcji krytycznoliterackiej. Jak zauważa Amelia Licheva, jesteśmy świadkami wyjątkowego wzrostu ilości przekładów, co wiąże się z nowym rozwojem komparatystyki na początku trzeciego tysiąclecia⁷. Po latach transformacji recepcja przekładowa wydaje się zależna od mechanizmów rynkowych, od nagród, aktualności i popularności tłumaczonych autorów, a także od intelektualnego i estetycznego wyboru tłumaczy. Poloniści-naukowcy biorą pewien udział w mechanizmach kontrolujących recepcję przekładową. Wnoszą kryteria oraz orientacje intelektualne i naukowe. Jako badacze i recenzenci komentują tłumaczone dzieła, często sami bywają tłumaczami. W niektórych przypadkach wracają albo do czasów dawniejszych, starając się o uzupełnianie „białych plam”, albo do nowego zaktualizowanego odczytu wartościowych zjawisk literackich. W ramach niniejszego tekstu postaram się zwrócić uwagę na przykłady łączące projekty naukowo-badawcze z tłumaczeniami.

Na samym początku trzeciego tysiąclecia (w 2002 r.) przegląd naukowy historii recepcji przekładowej literatury polskiej, z okresu po I wojnie światowej do końca XX wieku, zajmuje obszerne miejsce w czwartym tomie serii akademickiej *Recepcja przekładowa europejskich literatur w Bułgarii (Преводна рецепция на европейските литератури в България)*, wydanym przez Bułgarską Akademię Nauk⁸. Rozwój recepcji jest ujęty w dziewiętnastu rozdziałach. Pierwsze dwa podsumowują stan recepcji odpowiednio między wojnami i po II wojnie światowej, pozostałych siedemnaście poświęcone zostało poszczególnym twórcom od romantyzmu do współczesności. Autorami większości rozdziałów są poloniści z Uniwersytetu Sofijskiego (Bojan Biołczew, Panayot Karagyozov, Kalina Bahneva). Jeden

6 O tradycji i roli tych numerów zob. Маргрета Григорова, Кристиян Янев, *Антологичната концепция на полските броеве на „Литературен вестник“ в рецепционен контекст*, [w:] Стоичкова, Н., Стоянова, Н., Игнатов, В., ред. *Литературните поредици – конструирани и деконструирани на канона*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, s. 110–120.

7 „Lecz to, co najważniejsze i decydujące dla nowej komparatystyki – zauważa badaczka – to jest akcentowana potrzeba wzrostu tłumaczeń. Przekład jest nawet traktowany jako jedno z długo oczekiwanych narzędzi komparatystyki w badaniu nowej sfery globalnej. Można podsumować, że przekład przedstawia dwa kierunki, które się przed nim zarysowują – od europeizmu ku globalizacji mając jako przedmiot porównanie zachodnich i niezachodnich kultur, a także otwarcie przedmiotu literatury na produkty kulturowe oraz na wszelkiego typu dyskursy (...)”. Амелия Личева, *Филология и сравнително литературознание*, „Orbis Linguarum”, vol. 16, issue 2, s. 92.

8 *Преводна рецепция на европейските литератури в България*. Т. 4: *Славянски литератури*, ред. Иван Павлов, Боян Биолчев и др., София: БАН, 2002.

artykuł napisała Desislava Georgieva⁹, poza tym tekst o Stanisławie Przybyszewskim stworzyła polonistka pracująca w Bułgarskiej Akademii Nauk – prof. Magda Karabelova. Można powiedzieć, że ten cykl artykułów jest rozrachunkiem z recepcją ubiegłego wieku. Wymaga kontynuacji. Staje się badawczym przyczynkiem do analizy kolejnych dekad obecnego stulecia. Taką kontynuację widzimy w regularnych recenzjach i artykułach polonistów i sławistów, a także w niektórych monografiach, które omówimy później. Na poziomie bibliograficznym recepcję przekładową śledzą regularnie wydawane bibliografie¹⁰ i wielki projekt online sofijskiej sławistyki pt. „Recepcja literatur słowiańskich w Bułgarii po 1989 roku oraz literatury bułgarskiej w poszczególnych krajach słowiańskich”. Są tu także opisane publikacje naukowe¹¹. Projekt ten prezentuje też – na co zwróciliśmy już uwagę – tendencję ku dwustronności i wzajemności ujęć badanych w niniejszym artykule literatur.

Ogromne znaczenie stanowi wsparcie różnych form recepcji ze strony Instytutu Polskiego¹² w Sofii, który sponsoruje i promuje wszelkie typy polonistycznych wydań (numery polonistyczne periodyków, tomy naukowe, przekłady), organizuje szerokie spektrum wydarzeń kulturalnych i naukowych (wizyty pisarzy i naukowców, konkursy translatorskie i festiwale, klub dyskusyjny książki, wyświetlanie filmów, prezentacje radiowe, wystawy) i podtrzymuje kontakty z środowiskami intelektualnymi zarówno w stolicy, jak i na prowincji.

Kontekst instytucji. Poloniści literaccy – badania i przekłady

Polonistyka literacka, jako forma recepcji naukowo-badawczej literatury polskiej, funkcjonuje w nierozzerwalnym związku z instytucjami – to głównie uczelnie wyższe¹³ w Sofii, Wielkim Tyrnowie, Płowdiwie (częstkowo na uniwersytetach

9 Nazwiska są podawane według europejskich przepisów transliteracji; tylko tam, gdzie są wcześniej utwierdzone formy w związku z publikacjami w Polsce, zachowano polskie reguły transliteracji (na przykład Bojan Biolczew).

10 Евелина Стойнева, Мая Димитрова, Юлия Карадачка-Симеонова, red., *Полски автори, преведени на български език. Библиографски указател. 2009–2020*. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Полски институт в София, 2020; Елена Янакиева, Бойка Панайотова, Росица Яначкова, Мария Пишутева, red., *Полски автори, преведени на български език. Библиографски указател. 1864–2008*. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Полски институт в София, 2009.

11 Zob. stronę internetową projektu: <https://litreception.wordpress.com/>

12 Dobrze to pokazuje strona internetowa Instytutu oraz jego miesięczne programy, <https://instytutpolski.pl/sofia/pl/>

13 O historii polonistyki na uniwersytetach w Sofii, Wielkim Tyrnowie, Płowdiwie i Szumenie szczegółowo informuje „Postscriptum Polonistyczne” 2013, nr 2 (12), pt. *Polonistyka w Bułgarii – wczoraj i dziś*, <https://docplayer.pl/58252068-Postscriptum-polonistyczne-2013-nr-2-12-polonistyka-w-bulgarii-wczoraj-i-dzis.html>.

w Szumenie, Błagowgradzie i Burgas), czy Bułgarska Akademia Nauk, gdzie owe tradycje przekazywano z pokolenia na pokolenie, pracując już w zmienionym, posthumanistycznym kontekście.

Kryzys humanistyki, odczuwany w słowiańskich krajach w pierwszych dekadach trzeciego tysiąclecia został potraktowany jako wyzwanie dla wszystkich slawistyk zagranicznych, w tej liczbie i dla polonistyki. Nowa humanistyka¹⁴, powstała w kontekście tego kryzysu, akcentuje efekt transformacji i sposób odreagowania na wyzwania. Ryszard Nycz, analizując transformacje i nurty w nowej humanistyce, podkreśla znaczenie „kultury partycypacji”, „poznania od wewnątrz, poznania uczestniczącego”, „prymat >wiedzy jak<, narzędzi, sprawności kompetencyjnych”, „naturalne” „rozszerzanie tak ukierunkowanych badań na problematykę twórczości, kreatywności, nowości czy innowacyjności”¹⁵.

W badaniach polonistów (oraz innych filologów, którym literatura polska daje tematy do naukowych rozważań) z pierwszego dwudziestolecia XXI wieku można odnaleźć znaczące ślady kultury partycypacji i kreatywności, uchwycić formy dyfuzji między literaturą i innymi strefami ludzkiej rzeczywistości i przede wszystkim zobaczyć odporność i przeciwdziałanie na poczucie kryzysu.

Dla rozwoju polonistyki literackiej z początku XXI wieku pozostaje charakterystyczna tendencja do łączenia kilku orientacji: współczesnej – ukierunkowanej na dzisiejszych odbiorców trendów kulturowych oraz na najnowsze zjawiska literackie; historycznej – wracającej do dawnych czasów z dążeniem do uzupełniania dziejowych luk, jak też klasycznej – podtrzymującej minione tematy kulturowego dziedzictwa i sytuującej je w nowym i nietradycyjnym kontekście. Połączenie tych orientacji jest widoczne w działalności każdego z niżej przedstawionych polonistów. Znaczące miejsce zajmują tu wyzwolone ideowo tematy i autorzy, nad którymi czuwała cenzura do lat 90. ubiegłego stulecia.

Polonistyka literacka posiada swoje specyficzne pola wkładu. Ważne wydaje się także to, że naukowcy uniwersyteccy łączą swoje badania z nauczaniem, co też jest mechanizmem regulacji. Często idee przez nich formułowane na wykładach przeradzają się w publikacje naukowe. Proces natchnienia badawczego wywodzi

14 Zob. tematyczny numer pisma „Teksty Drugie” pt. „Nowa humanistyka” (nr 1, 2017). W Bułgarii w 2020 roku założono specjalne czasopismo pod nazwą „Heterodoksja. Czasopismo Teorii Krytycznych i Nowej Humanistyki” („Хетеродоксия. Списание за критически теории и нова хуманистика”). Nowa humanistyka znajduje miejsce w monografii pt. *Teoria literatury. Nowy wiek* (Евгения Панчева, Амелия Личева, Миряна Янакиева, *Теория на литературата*, Новият век, Колибри, 2021).

15 R. Nycz, *Nowa humanistyka w Polsce: kilka bardzo subiektywnych obserwacji, koniunktur, refutacji*, „Teksty Drugie” 2017, nr 2, s. 37–39.

się tutaj wprost z nauczania i dyskusji, a dziedziczenie zainteresowań realizuje się głównie przez promotorstwo naukowe.

Warto zauważyć, że bułgarska polonistyka często łączy się z polską bułgarystyką, poloniści bułgarscy stają się ambasadorami rodzimej kultury w Polsce, badają dwustronne stosunki polsko-bułgarskie, a niektórzy z nich pracują na polskich uczelniach, albo w Polsce i Bułgarii: Galya Simeonova-Konah i Adriana Kovacheva (na uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Kamen Rikev – do 2010 roku wykładowca literatury polskiej na Uniwersytecie Sofijskim, a od 2011 roku na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; Georgi Minchev – wybitny badacz starej kultury słowiańskiej i bułgarskiej oraz folkloru, Iliya Pachev oraz Steliana Aleksandrova¹⁶ – na Uniwersytecie Łódzkim; Paweł Petrov, który obronił w 2015 roku doktorat o epistolografii Brunona Schulza na Uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie – obecnie jest asystentem języka bułgarskiego i literatury bułgarskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, kontynuując swoje publikacje o literaturze polskiej¹⁷.

Szczegółowe przedstawienie zasług polonistyki literackiej jest tematem rozległym i wieloaspektowym, niemożliwym do wyczerpania w ramach tego artykułu. Skupię się więc najpierw na schematycznym i diagnostycznym przedstawieniu przede wszystkim głównych zasług polonistów z uniwersytetów w Sofii i Wielkim Tyrnowie (wydania książkowe), po czym przejdę do szerszego omówienia dorobku prof. Kaliny Bahnevej jako osoby zasługującej na wyjątkowe uznanie i bardzo reprezentacyjne miejsce w omawianym tu okresie.

Trzeba zacząć od zasług najstarszej i najbardziej rozwiniętej polonistyki w Bułgarii na Uniwersytecie im. św. Klemensa z Ochrydy w Sofii (uważa się, że jej początek sięga 1888 roku, kiedy założono kierunek filologia słowiańska¹⁸). Warto zauważyć, że na przełomie XX i XXI wieku wyszły trzy wydania bułgarskie i jed-

16 Steliana Aleksandrova pracowała jako starszy asystent języka polskiego na Uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie do 2016 roku. Wśród jej zainteresowań naukowych jest badanie przekładu wierszowanego poezji międzywojennej. Zob. Стелиана Данкова, *Проблематика на стихосложението при преводната рецепция на поезията на Леополд Стаф*, „Проглас” 2016, nr 2, s. 408–418; Стелиана Данкова, *Преводна рецепция на поезията на Болеслав Лешмян в България*, „Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie” 2015, nr 4.

17 Na uwagę zasługują jego publikacje o Schulzu i Gombrowiczu. Zob. *Epistolarność i quasi-epistolarność Brunona Schulza*, [w:] *Bruno Schulz jako filozof i teoretyk literatury. Materiały V Międzynarodowego Festiwalu Brunona Schulza w Drohobyczu*, red. W. Meniok, Drohobycz 2014, s. 337–348; *Дебютните книги на Витолд Гомбрович и Бруно Шулиц и рецепцията им в полската литературна периодика (1933–1936)*, [w:] *Филологически форум (Витолд Гомбрович ex post)*, извънр. брой, София 2019, с. 163–173, <https://philol-forum.uni-sofia.bg/portfolio-item/special-issue/>.

18 K. Rikev, *Sofijska polonistyka i współczesne bułgarskie polonofilstwo*, „Postscriptum Polonistyczne” 2013, nr 2 (12), s. 49.

no polskie (1999, 2000, 2001, 2003) monumentalnej monografii naukowej *Po drugiej stronie mitu. Adam Bernard Mickiewicz. Pomiędzy aureolą wieszczą i homo ludens*¹⁹ autorstwa prof. Bojana Biołczewa (ur. w 1942 r.), polonisty (absolwenta Uniwersytetu Jagiellońskiego), pisarza i scenarzysty, filaru polonistyki literackiej oraz rektora Uniwersytetu w Sofii (1990–2007). Wcześniejszy dorobek naukowy Biołczewa, realizowany w latach 70.–90. ubiegłego stulecia, dotyczy renesansu polskiego (który ma spóźnioną recepcję w Bułgarii²⁰) oraz neoromantycznej poetyki twórczości Wyspiańskiego (doktorat, wydany jako pierwsza bułgarska monografia o nim). Biołczew jest autorem ponad 200 krótszych tekstów literackich na różne tematy (przedmowy do tomów, eseje, artykuły, recenzje). To także tłumacz powieści *Niezwyciężony* Stanisława Lema.

Wspomniana monografia o Mickiewiczu realizuje nowy powrót do polskiego wieszca, przekonujący, że jego bułgarski konterfekt był zawsze u nas obecny, ale i nie do końca dopowiedziany, mimo wielu bułgarskich prób uchwycenia go (o czym czytamy w ostatnim rozdziale monografii, poświęconej recepcji bułgarskiej). Powiedzieć, że rozprawa ta nadbudowuje dotychczasowe bułgarskie badania twórczości poety, to stanowczo za mało. Jej oryginalność i aktualność przejawiają się w twórczym aspekcie perspektywy badawczej, która dekonstruuje tradycyjne podejścia interpretacyjne, pokazując biografię wieszca w relacji między fenomenem mitu i tekstem poety, migrację osobowości w kontekście emigracji oraz w świetle „nieprzewyciężonego kompleksu człowieka czynu” oraz „utopii czynu społecznego jako gatunku twórczego” (cytaty pochodzą z tytułów rozdziałów książki). Pojawienie się tej dysertacji w wydawnictwie „Universitas” w Krakowie zostało określone w artykule jej tłumaczki (Celiny Judy, wybitnej bułgarystki z Uniwersytetu Jagiellońskiego) jako „chwalebny wyjątek” w kontekście zasadniczo trudnej recepcji przekładowej literatury bułgarskiej w Polsce, a w dodatku mowa tu o tekście z zakresu humanistyki²¹.

W pierwszej dekadzie nowego tysiąclecia polonistyka sofijaska nieoczekiwanie zajrzała jeszcze głębiej w przeszłość. Wskazuje na to monografia wiodącego sławisty prof. Panayota Karagyożova (ur. w 1952 r., dziekana wydziału filologii słowiańskiej na Uniwersytecie Sofijskim w okresie 2005–2015) o sło-

19 B. Biołczew, *Po drugiej stronie mitu. Adam Bernard Mickiewicz. Pomiędzy aureolą wieszca i homo ludens*, tłum. C. Juda, Kraków 2003.

20 Piszę o tym w artykule: M. Grigorova, *Niechronologiczny czas historii recepcyjnej: próba zarysu teorii względności przekładowej polskiej literatury w Bułgarii*, [w:] *Literatura polska w świecie. Mapowanie, opisy, interpretacje*, t. V, Katowice 2014, s. 11–25. https://ecitydoc.com/download/literatura-polska-w-wiecie-katedra-midzynarodowych-studiow_pdf.

21 C. Juda, *Rozrachunki po przełomie. Polskie przekłady z literatury bułgarskiej po 1989 r. Diagnozy i prognozy. Współczesność i tradycja*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2009, t. 1, nr 1, s. 16.

wiańskich i o polskich świętych męczennikach od średniowiecza do czasów komunizmu – *Słowiańscy święci męczennicy (Славянските свети мъченици* София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2006). Ponadto warto tu wspomnieć następujące prace: *Kalendarze, męczennicy i poeci. Szkice o literaturze polskiej (Календари, мъченици и поети. Статии по полска история и литература*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2010), doktorat Kamena Rikeva o literaturze staropolskiej (*Twórca i utwór w wierszowanej literaturze staropolskiej*, 2010) oraz dwie antologie literatury staropolskiej w tłumaczeniu Rikeva *Żubr, wydra i paw (Зубър, видра и паун*, София: Астерим, 2008), *Dwa żubry i muza (Два зубъра и муза*, София: Балкани, 2014), zawierające nietłumaczone do dziś teksty i artykuły o ich autorach oraz prace badawcze na kluczowe tematy.

Oba cytowane wydania odpowiadają wyżej wymienionej tendencji do uzupełnienia „białych plam”, a antologie Kamena Rikeva wskazują na związek między przekładem i dyskursem naukowo-badawczym. Podług Kaliny Bahnevej, „(...) *Żubr, wydra i paw* przekroczyły polsko-bułgarską granicę literacką”, „podziw wywołuje zarówno objętość przetłumaczonych pozycji, jak i doskonałość przekładów. (...) literaturoznawcze uogólnienia odrębnych fenomenów artystycznych zasługują na szczególną uwagę, gdyż przejawiają specyficzną dla krytycznego myślenia Rikeva umiejętność oryginalnej, a zarazem sentencjonalnej” interpretacji tendencji literackich oraz „konkretnych zjawisk w literaturze polskiej”²².

Inną, współczesną orientację wyrażają następujące tłumaczenia książek poczytane przez Rikeva: Edward Możejko, *Realizm socjalistyczny (Едвард Можейко, Социалистическият реализъм. Теория, развитие, упадък*, София: УИ Св. Климент Охридски, 2009), Jerzy Pilch, *Narty Ojca świętego (Йежи Пилх, Ските на Светия отец*, София: Балкани, 2012, dramat miał premierę na scenie Narodowego Teatru im. Iwana Wazowa w Sofii w 2013 r.) oraz udział w przekładzie tomu poetyckiego Czesława Miłosza *To (Чеслав Милош, То*, София: Сиела, 2011, razem z *Silvią Borisovą*). Wszystkie wymienione tłumaczenia wskazują na łagodny kontekst ideowy po 1989 roku.

Słowiańskie religie były jednym z wcześniejszych obszarów naukowych zainteresowań Panayota Karagyozova, lecz monografia jego autorstwa włączająca biografie najnowszych męczenników chrześcijańskich stała się możliwa dopiero po latach transformacji. Poważną rolę w naukowych badaniach spełniła jego specjalizacja w Polskim Instytucie w Rzymie w 1993 roku. Autor uwidocznił w swoich monografiach zasługi kulturowe słowiańskiego papieża, który odbył uroczystą bułgarską wizytę w maju 2005 roku. Działalność papieża Jana Pawła II w ostatnich

22 K. Bahneva, „*Nigdy nie jestem tylko tu...*”. *Polsko-bułgarskie artystyczne zbliżenia i konfrontacje*, rozdział: „*Żubr, wydra i paw*” przekroczyły polsko-bułgarską granicę literacką, Katowice–Bielsko-Biała 2014, s. 481–482.

dekadach XX wieku oraz na początku XXI wieku dała więc na asumpt do wydania przez badacza tekstów na jego temat.

Następne osiągnięcie Karagyożova stanowią teksty badawcze i przekłady, związane z poezją międzywojenną i współczesną. W 2018 roku wyszła znacznie rozszerzona w swoim drugim wydaniu antologia międzywojennej poezji z jego szczegółową przedmową, prezentująca analitycznie ów proces literacki, grupy literackie i poszczególnych autorów tego okresu. Karagyożov przetłumaczył wiersze niektórych poetów z tego okresu. Translacje w niniejszej antologii poprzedzają zbiory poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej – wydał dwa oddzielne tomy na jej temat, drugi z nich zawiera także fraszki Jana Sztudyngera (*Целувки. Избрана лирика*, София: Славика, 1991; *Мария Павликовска-Ясножевска, Ян Щаудингер, Фрашки и целувки*, София: УИ Св. Климент Охридски, 2010). W antologii zostały opublikowane tłumaczenia Karagyożowa wierszy Brunona Jasińskiego, Tytusa Czyżewskiego, Kazimierza Wierzyńskiego, Leopolda Staffa oraz Kazimierzy Hłakowiczówny. Wykazał się on również jako tłumacz i badacz poezji współczesnej, wydając tom poetycki Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego *To ciało mogło być moje Това тяло можеше да бъде мое*, София: Емас 2017. Zamieścił tu też własną przedmowę. Zasługuje na uwagę ułożona przez niego i również wzbogacona wstępnym studium antologia przekładów wybitnego poety i tłumacza Parvana Stefanova *Poezja polska w przekładzie Pырвана Стефанова (Полска поезия, В превод на Първан Стефанов*, София: УИ Св. Климент Охридски 2015). Antologia zawiera translacje wierszy dwudziestu polskich poetów, wśród których wymienić można: Tadeusza Różewicza, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Zbigniewa Herberta, Leopolda Staffa i Karola Wojtyłę.

Znaczący wkład w badania recepcji przekładowej na poziomie lingwistycznym stanowi monografia Iskry Likomanovej (1955–2011) – polonistki (lingwistki) i tłumaczki – zatytułowana *Przekład słowiańsko-słowiański (Славяно-славянският превод*, София: УИ Св. Климент Охридски, 2007). To praca w dużym stopniu oparta na przekładach poezji Wisławy Szymborskiej. W jej przekładzie wyszły dwa tomy poetyckie polskiej noblistki – *Koniec i początek (Край и начало*. София: Литературен вестник, 1997) i *Chwila* (Миг, София: УИ Св. Климент Охридски, 2009). Przełożyła również powieść *Biały kruk* Andrzeja Stasiuka (Андрей Сташук, *Белият гарван*, София: Парадокс, 2013).

Od Dilyany Denchevej, przedstawicielki polonistycznej lingwistyki, otrzymaliśmy pracę, kładącą nacisk na lingwistyczno-stylistyczną problematykę przekładu pt. *Metafora i przekładalność. Podejście lingwistyczne (Метафора и преводимост. Подход на лингвиста*, 2015). W jej przekładzie ukazały się książki Andrzeja Stasiuka *Jadąc do Babadağ* i *Opowieści galicyjskie (По пътя за Бабадаг*, София: Парадокс, 2010; *Галицийски истории*, София: Парадокс,

2010), Krzysztofa Vargi *Trociny* (razem z Mileną Milewą) i *Nagrobek z lastryko* (Талаш, София: Парадокс, 2017; *Надгробна мозайка*, София: Парадокс, 2018), jak również Jacka Hugo-Badera *Biała gorączka* (*Алкохолен делир. Литературни репортажи за Русия от XXI век*, София: Парадокс, 2019). Z twórczością Andrzeja Stasiuka (w kontekście środkowoeuropejskich literatur słowiańskich po 1989 roku) związane są naukowe zainteresowania słowacystki, dr hab. Ani Burovej. Mam tu szczególnie na myśli jej monografię *Literatura i świat fragmentowanej* (Ани Бурова, *Литературата и фрагментаризираният свят* София: Парадигма, 2014).

Wśród przedstawicieli innych instytucji naukowych w stolicy ogromne wydają się zasługi prof. dr nauk filozoficznych Pravdy Spasovej (wykładowczyni w Narodowej Akademii Sztuk Pięknych i częściowo na Uniwersytecie Sofijskim). To badaczka i tłumaczka Janusza Korczaka, Witkacego, Romana Ingardena, Józefa Tischnera, Leszka Kołakowskiego. Na początku 2021 roku przetłumaczyła esej *Ognozja* i opublikowała informację o projekcie „Eks-centrum” w gazecie „Kultura”. Napisała wstępne studium do pośmiertnie wydanej książki *Jeszcze nie zginęła*, zawierającej 15 wywiadów z wybitnymi polskimi twórcami i intelektualistami²³ autorstwa naczelnego redaktora czasopisma „Kultura” Marina Bodakova (*Още не е загинала. Разговори с полски интелектуалци*, Велико Търново: Фабер, 2021).

Bardzo ważne są zasługi badawcze i wydawnicze prof. Magdy Karabelovej z Bułgarskiej Akademii Nauk – w 2006 roku wyszedł jej dwujęzyczny tom naukowy o polskiej krytyce feministycznej *Opisać kobietę... (Да опишеш жена...)* oraz dwie monografie, oparte na dokumentalnej rekonstrukcji w zakresie historii polskiej dyplomacji w Bułgarii w okresie międzywojnia – o ambasadorach Stanisławie Grabowskim i Adamie Tarnowskim (*Българската мисия на Тадеуш Ст. Грабовски – пратеник на възкръсваща Полша*, София: Изд. Боян Пенев, 2011; *Посланик Адам Тарновски и неговото дипломатическо пилигримство*, София, изд. Боян Пенев, 2014).

Polonistyka na Uniwersytecie im. Świętych Cyryla i Metodego jest o wiele młodsza od polonistyki uniwersyteckiej w stolicy. Jej początek sięga 1974 roku, kiedy powstał lektorat języka polskiego, literaturoznawstwo polonistyczne przez długi czas rozwijało się w kontekście ogólnej sławistyki i bułgarystyki do powstania kierunku filologia słowiańska (1993–1994) i Katedry Sławistyki (1994–1995). Lecz i tu polonistyka literacka obroniła swoje pozycje. Zasługi wielkotyrnowskiej polonistyki literackiej to również działalność prof. Nikolaya Daskalova (ur. w 1939 r.), jednego z inicjatorów Katedry Sławistyki (1994) i założyciela Centrum Polonistycznego (2001). Jego monografia o polskiej powieści historycznej

23 Są wśród nich: Olga Tokarczuk, Ryszard Krynicki, Adam Zagajewski, Zygmunt Bauman, Wojciech Gałazka.

pt. *Wątki historyczne i riposty ducha*²⁴ wyszła w 2001 roku jako wydanie drugie i rozszerzone tomu *Kwestionowane arcydzieła* (1996). Są w niej zanalizowane trzy z najbardziej kwestionowanych arcydzieł powieści historycznej – *Quo vadis, Faraon, Popioły*. „Włącza się ona – pisze Daskałow o polskiej osi epopeicznej – do tego nurtu tradycji powieściowej, który organicznie wywodzi się z typowego słowiańskiego kultu przeszłości narodowej, historycznych losów narodu. Będąc religią uciemięzonego narodu, ten kult historii staje się ożywczą doktryną zbawczą w obowiązującej rzeczywistości, posiadającą znamiona głębokiej wiary w zmartwychwstanie narodu. Ta natchniona idea patriotyczno-narodowa determinuje także w znacznym stopniu wyjątkową recepcyjność wewnętrzną tego gatunku w literaturze polskiej”²⁵.

Doniosłym wkładem w przekładową recepcję literatury polskiej odznacza się Mira Kostova (ur. w 1949 r.), wykładowczyni języka polskiego oraz teorii i praktyki przekładu na Uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie w pierwszych dekadach po założeniu Katedry Sławistyki (1994–1995). Lata 90-te, gdy powstała Katedra, zbiegły się z wzrastającą popularnością papieża Jana Pawła II w Bułgarii. W 1997 roku wyszła w wydawnictwie uniwersyteckim – w przekładzie Kostowej i Marii Szancy, polskiej lektorki – książka papieża *Dar i tajemnica* (*Дар и тайна*, Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 1997), a w 2011 roku – tom *Przekroczyciel próg nadziei* (Йоан Павел, *Да прекрачим прага на надеждата*, София: Комунитас, 2011). Mira Kostova przetłumaczyła też jedną z książek przyszłej noblistki Olgi Tokarczuk *Ostatnie historie* (Олга Токарчук, *Последни истории*, София: Весела Люцканова, 2008), razem z Margretą Grigorovą *Rodzinną Europę* noblisty Czesława Miłosza (Чеслав Милош, *Родната Европа*, Русе: Елиас Канети, 2012). Praca nad wydaniem zbiegła się z realizowaną w 2011 roku międzynarodową konferencją, poświęconą rocznicom Nagrody Nobla oraz urodzin Czesława Miłosza. Konferencja wyróżniła się aktywnym udziałem polskim, powstał po niej tom *Literackie Nagrody Nobla – most pomiędzy kulturami* (*Нобеловата награда за литература – мост между културите*, Велико Търново: Ивис, 2013). W 2016 roku wyszła w przekładzie Kostowej uhonorowana Nagrodą Nike książka Karola Modzelewskiego *Zajeżdżimy kobyłę historii* (Карол Модзелевски, *Да яхнем кобилата на историята*, Русе: Елиас Канети, 2016).

Jako autorka niniejszego tekstu nie mogę oceniać z zewnątrz własnych prac naukowych, które powstały na Uniwersytecie Wielkotyrnowskim w pierwszym dwudziestoleciu XXI wieku. Pozwałam sobie jednak podzielić się kilkoma uwa-

24 Jej polski przekład można przeczytać na stronie internetowej wybitnego bułgarysty Wojciecha Gałązki pt. „Literatura bułgarska w przekładzie Wojciecha Gałązki”. Zob. Nikołaj Daskałow, *Wątki historyczne i riposty ducha*, <https://literaturabulgarska.vilnet.pl/nikolaj-daskalow-watki-historyczne-i-riposty-ducha-2/>.

25 Zob. Nikołaj Daskałow, cyt. wyżej.

gami ujętymi od wewnątrz. Jako była dyplomantka i doktorantka Nikołaja Daskalowa mogę ocenić rangę naukowego promotorstwa i szkoły, natchnienie literaturą polską i szczególnie polską powieścią z okresów pozytywizmu i Młodej Polski, czemu dałam wyraz w doktoracie o *Lalce* Prusa (obronionym w 1995 r.). Pierwsze moje książki (*Horyzonty i drogi polskiej tożsamości/ Хоризонти и пътища на полската идентичност* oraz *Wtajemniczenia literackie Strefy rytualne w literaturze polskiej/ Литературни посвещения. Ритуални зони на словото в полската литература*) wyszły w języku bułgarskim w 2002 i 2003 roku. Po doktoracie podjęłam się pracy wykładowcy na kierunku filologia słowiańska. Robiłam specjalizację w Polsce. Robiłam kwerendy w bibliotekach. Przeprowadzałam konsultacje z polskimi uczonymi. Dlatego w moich pracach są obecne tematy z różnych okresów literatury polskiej – od średniowiecza, przez barok i romantyzm, do Młodej Polski. Podejmowałam też w swoich tekstach wątki ze specjalistycznego dyskursu np. „Kody obrzędowo-religijne w słowiańskich literaturach (literatura polska)”. Moje kolejne monografie to: *Joseph Conrad Korzeniowski. Twórca jako żeglarz/ Джоузеф Конрад Коженъовски. Творецът като мореплавател*, 2011, oraz *Oczyta słowa. Studia o literaturze polskiej/ Очите на словото. Полонистични студии*, 2015. Interesowali mnie pisarze z biografią migracyjną, o których jeszcze nie było badań monograficznych – Joseph Conrad, Gustaw Herling-Grudziński, Ryszard Kapuściński, Czesław Miłosz. Fascynowałam się polskimi noblistami oraz wartościami polskiego reportażu, czy śledzeniem problematyki recepcji przekładowej. Świadomy nacisk położyłam na swą działalność tematycznego redaktora numerów polonistycznych pisma „Literaturen Vestnik” po 2017 roku. Myśląc o tym, że przekład daje bliższe i niezastąpione obcowanie z utworem, autentycznie „zamieszkiwanie” w jego świecie, że polonista musi być tłumaczem i udostępniać czytelnikom wartościowe dzieła literatury polskiej, czułam wciąż rosnącą fascynację przekładem literatury, wierszy i prozy. Tak rozpoczęły się przekłady od Miłoszowej *Rodzinnej Europy*, przetłumaczonej razem z Mirą Kostową, przez wiersze ulubionych poetów i eseje Marka Bieńczyka, do przekładów *Pianisty* Szpilmana i prozy Herlinga-Grudzińskiego. Oddana magii przekładu jest też moja koleżanka, lingwistka, dr hab. Stanka Bonova, badaczka frazeologii, tłumaczka wielu fragmentów krytyki literackiej i prozy, mistrzyni specjalistycznego przekładu²⁶.

Decydująca dla polonistów na Uniwersytecie Wielkotypnowskim jest odpowiedzialność za rozwój naszej polonistyki w narodowym i międzynarodowym

26 W zakresie badań porównawczych frazeologii wydała *Jednostki frazeologiczne związane z chrześcijaństwem (Фразеологични единици, свързани с християнството. Българско-полски паралели*, Велико Търново: УИ „Св. Св. Кирил и Методий”, 2009), a w zakresie przekładu dokumentacji *Przekład i dokumentacja (Помагало по специализиран превод. Превод на документация – български и полски език*, Велико Търново: УИ „Св. Св. Кирил и Методий”, 2016).

kontekście, współpraca z bułgarskimi i polskimi badaczami i instytucjami, wśród których ważne miejsce ma Uniwersytet w Białymstoku. Jedną z tych odpowiedzialności wiąże się z promowaniem i pracą nad młodszymi polonistami oraz wzmacnianie ich motywacji, by kontynuowali dalej drogę polonistyczną. W zakresie literatury zadanie to jest trudniejsze w ostatniej dekadzie XXI wieku, kiedy dominuje praktyczna rola języka nauczanego w celu realizacji zawodowej. Na najmłodsze pokolenie doktorów wielkotyrynowskiej polonistyki literackiej zwróć uwagę pod koniec tekstu. Każdy z nich odkrył swoje własne pole oraz dodał od siebie nowy i cenny wkład w recepcję naukową literatury polskiej.

Wybrane publikacje książkowe (badania i przekłady), wydane w pierwszym dwudziestoleciu:

Monumentalizacja badań recepcji i wierność tradycji. Zaslugi naukowe Kaliny Bahnevej

Profesor Kalina Bahneva jest długoletnim przedstawicielem polonistyki literackiej na Uniwersytecie Sofijskim (od lat 90.), a także lektorem i profesorem wizytującym na Uniwersytecie w Płowdiwie oraz na kilku polskich uczelniach (Kraków, Łódź, Katowice, Bielsko-Biała). Jest członkiem rad naukowych oraz recenzentem w polskich pismach filologicznych. Wiele jej prac naukowych zostało opublikowanych po polsku i bułgarsku. Są czytane w obu krajach.

Pierwsze dwudziestolecie XXI wieku to dla prof. Bahnevej czas, w którym wychodzą najcenniejsze jej studia, uwieńczone tomem wydanym w języku polskim *Nigdy nie jestem tylko tu...* (Kraków–Bielsko-Biała 2014) i kolosalną monografią w języku bułgarskim *Hellada i Rzym w polskiej literaturze XIX i XX wieku* (*Елада и Рим в полската литература през XIX и XX век. Избрани аспекти*,

София: Парадигма, 2019), podsumowującą monumentalną i wieloletnią pracę uczonej na polu literackim, dokonaną w obu państwach.

Zainteresowania naukowe Bahnevej dotyczą przede wszystkim bułgarskiej recepcji literatury polskiej oraz wzajemnych relacji polsko-bułgarskich, zarówno na planie historyczno-retrospekcyjnym, jak i współczesnym. Warto zauważyć, że w wyżej wymienionym tomie *Recepcja przekładowa literatur europejskich w Bułgarii*. Tom 4: *Literatury słowiańskie* (2002) dziesięć ze wszystkich dziewiętnastu artykułów napisała Kalina Bahneva (artykuł *Recepcja przekładowa literatury polskiej między wojnami*). Pozostaje także autorką artykułów o recepcji takich pisarzy jak: Maria Konopnicka, Eliza Orzeszkowa, Bolesław Prus, Henryk Sienkiewicz, Jan Kasprówicz, Witkacy, Tadeusz Różewicz, Tadeusz Konwicki.

Dorobek naukowy Bahnevej odzwierciedla zarówno wielostronną i podstawową rolę polonistyki na Uniwersytecie Sofijskim, jak i wierność wysokiej tradycji, którą utwierdziły pierwsze lata polsko-bułgarskich stosunków literackich po odzyskaniu polskiej wolności. To właśnie wtedy nawiązaliśmy kontakty dyplomatyczne jako suwerenne państwa. Dlatego jako punkt odniesienia dla podkreślenia jej zasług przyjmuję pomost, który jej twórczość naukowa wyznacza nad stuleciem pomiędzy dwoma dwudziestoleciami – międzywojennym (uważanym za szczytową fazę bułgarskiej recepcji) i pierwszym dwudziestolecem XXI wieku, omawianym w niniejszym tekście – pomost utwierdzający wzory kulturowe obu omawianych tu narodów.

Jakie czynniki złożyły się na ten wzorcowy moment recepcji? Oczywiście pierwszorzędne znaczenie miało odrodzenie niezależnej Polski i nowy typ jej kontaktów kulturowych z Bułgarią, w tym udział znaczących osobowości. Jeszcze w pierwszych miesiącach po nawiązaniu kontaktów dyplomatycznych zaczęła intensywnie działać bułgarska wspólnota polonofiliska²⁷ na czele z bułgarystą i sławistą Bojanem Penewem (1882–1927), profesorem na Uniwersytecie Sofijskim od 1909 roku i jego żoną, poetką oraz tłumaczką, Dorą Gabe. Małżeństwo to było zaprzyjaźnione z pierwszym polskim ambasadorem Tadeuszem Stanisławem Gra-

27 Przedmiotem polonistycznych publikacji Bojana Penewa są: romantyzm polski, twórczość Sienkiewicza, polsko-bułgarskie stosunki kulturowe i literackie, bułgarska recepcja literatury polskiej. Pisał o twórczości Juliusza Słowackiego (któremu poświęcił swoją najwcześniejszą publikację w 1909 roku – w gazecie „Slavjanski glas”/„Славянски глас”), Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego. Bardzo ważną rolę spełnił jego naukowy i twórczy pobyt w Polsce w latach 1923–1924 (Kraków, Warszawa, Zakopane, Lwów). W 1923 roku wygłosił na Uniwersytecie Jagiellońskim cykl wykładów o literaturze bułgarskiej, a także brał udział we wspólnym dyskursie z Janem Grzegorzewskim o Bałkanach. W 1924 roku został zaproszony w Warszawie jako korespondent czasopisma „Słowiańska Kultura”.

bowski²⁸, który okazał się nie tylko wybitnym dyplomatą, ale też wspaniałym literaturoznawcą. Warto zauważyć, że jeszcze pod koniec 1918 roku założono „Polsko-Bułgarskie Towarzystwo”, na otwarciu którego Penew wygłosił znakomitą mowę o polsko-bułgarskich stosunkach kulturowych. Prace, kontakty i inicjatywy polonistyczne Penewa, przekłady Gabe, wydania „Polskiej Biblioteki”, jak też gazeta „Polsko-Bułgarski Przegląd” stworzyły nieprzemijalne wzory recepcji, które dały podwaliny dla rozwoju przyszłej polonistyki. Zgadzam się z dr Kamenem Rikevem, że, „(...) nowoczesne bułgarskie polonofilstwo niewiele się różni od polonofilstwa pierwszych entuzjastów”²⁹.

Dzieło polonistyczne Penewa jest gestem inicjacyjnym dla rozwoju bułgarskiej slawistyki i polonistyki, ale najgłębszy ślad zostawiło w historii polonistyki sofijskiej, najstarszej uniwersyteckiej polonistyki w Bułgarii i szczególnie w pracach Bahnevej. Na Uniwersytecie św. Klemensa z Ochrydy w Sofii prowadził on specjalistyczne kursy „Romantyzm polski”, „Adam Mickiewicz”, „Nowa polska liryka”, a w latach 1926–1927 ostatni kurs „Romantyka zachodnioeuropejska. Romantyka i jej odbicia w literaturach słowiańskich”. Jego teksty o kulturze i literaturze polskiej zajmują emblematyczne miejsce w historii recepcji. Ich stroną bardzo wartościową jest więź duchowa, twórcza i historyczna między polską i bułgarską literaturą. Jego koncepcje o literaturze polskiej jako wielkiej literaturze europejskiej oraz jako szkole i źródle inspiracji dla literatury bułgarskiej są do dziś pamiętane. Wiedza o innych literaturach słowiańskich i europejskich (przede wszystkich o literaturze niemieckiej) pozwalała mu na obserwacje wzajemnych relacji i kontekstów komparatystycznych.

Aktualizacja naukowa i dialogiczna tekstów Penewa jest jednym z pól naukowych działalności prof. Bahnevej. Polonistka bułgarska została inicjatorem odnowionych wydań wybranych tekstów Bojana Penewa oraz przekładów Dory Gabe i Naydena Valcheva. Zostały one opatrzone obszernymi wprowadzeniami w różnorodnych monografiach.

W 2013 roku ukazała się w nowej edycji „ostatnia synteza wykładowa” Penewa pod tytułem *Romantyka zachodnioeuropejska. Romantyka i jej odbicia w literaturach słowiańskich* (*Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури*). Jest ona dogłębną wizją analityczną idei bułgarskiego slawisty. Dotyczy oryginalnych wpływów północno-wschodniego świata słowiańskiego na romantyzm zachodnioeuropejski. Traktuje też o próbie odczytania slawistycznych idei Herdera w opozycji do pruskiego militarysty. Warto zauwa-

28 Grabowski rozpoczął swoją działalność w Bułgarii w latach 1915–1916, gdy realizował *Ankieta bułgarską w sprawie polskiej* (opublikowaną w 1917 roku w Krakowie). Ankieta została podpisana przez 32 bułgarskich intelektualistów, wśród których był i Bojan Penew.

29 K. Rikev, *Sofijska polonistyka i współczesne bułgarskie polonofilstwo...*, s. 54.

żyć, że Penew znał dobrze język niemiecki i kulturę germańską, tłumaczył z niemieckiego. Zdaniem Bahnevej, pierwsze wydanie kursu Penewa powstało dzieśięć lat po jego wygłoszeniu przez uczonego w latach 1926–1927, w przededniu II wojny światowej, bo między 1938 a 1939 rokiem. Jego inicjatorem okazał się prof. Mihail Arnaudov. Niniejsze wykłady „(...) przypominają niektóre momenty z rozwoju pruskiej polityki ekspansji”³⁰, której tak przeciwstawiał się Herder. Studium Bahnevej osadza i analizuje kurs Penewa w jego slawistycznym i kulturowo-filozoficznym kontekście. Są w nim polskie podrozdziały, poświęcone następującym zagadnieniom: bliskości koncepcji Penewa o europejskim romantyzmie oraz idei polskiego germanisty Zygmunta Łempickiego z jego książki *Renesans. Oświecenie. Romantyzm* (1923), którą znał Penew; kwestia narodzin polskiego romantyzmu w ramach polskiego oświecenia; teza o nieklasycystycznym charakterze polskiego oświecenia; dyskusja na temat krytycznego stosunku słowackiego poety Jána Kollára do mesjanistycznych poglądów Adama Mickiewicza, uważanych przez niego za sprzeczne ze słowiańską ideą wzajemności, co stało się powodem do ukazania polskiego proroka w słowiańskim piekle (w poemacie *Córa Slawy*) – Bahneva zauważa, że Penew świadomie nie reagował na ten „wyrok”, szanując z jednej strony poglądy Kollára jako następcy Herdera, a z drugiej – uznając wysoką pozycję Mickiewicza. Przyjmował do wiadomości, że idea słowiańskiej federacji nie wyklucza odrębności narodowych.

W 2016 roku ukazało się odnowione wydanie przekładu Gabe poematu *Anhelli* oraz translacja autorstwa Valcheva poematu *Ojciec zadżumionych* razem ze słynną przedmową Penewa, napisaną w 1923 roku (tekst należący do kanonu bułgarskiej recepcji literatury polskiej), oraz studium pt. *Wschód–Wschód* Bahnevej. Na okładce czytamy, że inspiracją tego wydania jest kongenialny przekład Gabe i nie mniej cenna przedmowa Penewa, gdzie bułgarski slawista traktuje poezję Słowackiego jako emanację duszy polskiej razem z muzyką Chopina, traktowaną jako jej analiza i autoanaliza. Dominantą pozostaje tu „duchowość absolutna”. Rikev podkreśla w swojej recenzji aspekty badawczej kontynuacji Penewa oraz momenty nowego odczytania przez niego wyżej wymienionego utworu, przedstawione z szacunkiem dla figury i dorobku Profesora (jak nazywano tego wybitnego uczonego). Jak zauważa Rikev, absorbujące dla polonistki sofijskiej są obrazy Grecji i Rzymu w romantyzmie słowiańskim, a także ślady mitycznej postaci Orfeusza.

30 Калина Бахнева, *Хуманитет. Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури – последният лекционен синтез на Боян Пенев*, Встъпителна студия към: Боян Пенев, *Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури*, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013.

Wychodzi ona poza polonocentryczne spojrzenie i zwraca uwagę na procesy zachodzące w Europie Zachodniej na początku epoki romantycznej³¹.

Bogatą panoramę aspektów i zagadnień bułgarskiej recepcji literatury polskiej przedstawia Bahneva w swoim wydanym w języku polskim tomie *„Nigdy nie jestem tylko tu...”*. *Polsko-bułgarskie artystyczne zbliżenia i konfrontacje*. To pięciusetstronicowa monografia, której tytuł zaczerpnięto z eseju Martina Heideggera *Budować, mieszkać, myśleć*. W intencji badaczki formuła ta stanowi „(...) syntezę podjętych w książce rozważań, które problematyzują wspólne miejsca między polską myślą i bułgarską świadomością literacką”³².

Proces recepcyjny przedstawiono w monografii w ramach dziesięciu rozdziałów (zarówno w aspekcie diachronicznym, jak i w imagologicznym oraz translatorycznym, odkrywającym kulturowy, literacki i językowy wymiar dialogiczny tłumaczenia). Dostrzeżemy tu ideę przekładu jako pewną formę ingerencji literatury polskiej w strukturę literatury bułgarskiej. Pierwszy rozdział przedstawia niejednokrotnie badane tłumaczenia bułgarskie Adama Mickiewicza (badał je także Bojan Penew) w świetle koncepcji Bahnevej o „bułgarskim śnie o eposie” (nostalgia za eposem). To metaforyczne określenie zasadniczej dominanty ideowo-artystycznej przekładów polskiego wieszczka. Jak zauważa badaczka, po wyzwoleniu Bułgarii z pięciowiekowej niewoli w 1878 roku, tuż na przełomie XIX i XX wieku, pojawia się w literaturze bułgarskiej pragnienie stworzenia eposu narodowej. Ów aspekt dotyczy nie tylko bułgarskich dzieł literackich, ale także tendencji translatorskich, przejawiających się najpierw w przekładach „patriarchy literatury bułgarskiej” Iwana Wazowa (*Sonetów krymskich*, ballady *Alpuhara*, fragmentów z *Pana Tadeusza*). Kolejne rozdziały monografii skupiają się na: problematyce przekładów hymnów Jana Kasprowicza, na odkrytej przez badaczkę miłosnej korespondencji między Marią Kasprowic i Bojanem Penewem (na podstawie których powstała improwizacja teatralna), na metafizycznym motywie głodu/nienasyceń i ekspresjonistycznym kodzie w sztukach Stanisława Witkiewicza, na bułgarskich tłumaczeniach Zbigniewa Herberta i bułgarskiej recepcji Czesława Miłosza, na recepcji polskiej literatury barokowej w antologii Kamena Rikeva *Żubr, wydra i paw* (na co zwróciłam uwagę).

Zainteresowania Bahnevej rozciągają się od recepcji romantyzmu do literatury współczesnej. Dotyczą też one plastyczności i relatywności przekładu, jego zależności od relacji między mentalnością polską i bułgarską, od historycznych warunków i specyfiki rozwoju dwóch narodów i literatur, od ich słowiańskich i europejskich kontekstów, od osobistości tłumaczy. Myślenie badaczki jest nie tylko analityczne i interpretacyjne, ale także fabularne, odkrywcze, widzące „wydarze-

31 Камен Риков, *Български перспективи към мистичния полски Изток*, „Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie” 2017, nr 6, s. 234–238.

32 K. Bahneva, *„Nigdy nie jestem tylko tu...”*, s. 7.

nia” w świecie recepcji i wewnątrz problematyki przekładu. Kluczowe miejsce zajmują tu konkluzje o udziale tłumaczonej literatury polskiej w bułgarskim procesie literackim, w rozwoju jego świadomości estetycznej, co wiąże się także z faktem, że wielu translatorów pozostaje znaczącymi twórcami i uczonymi.

Jak wskazuje wyżej wymieniona problematyka monografii, zainteresowania Bahnevej dotyczą – oprócz recepcji romantyzmu – także modernizmu i awangardyzmu, głównie w międzywojennej twórczości Ignacego Witkiewicza, gdzie badaczka znów jawi się jako kontynuatorka Penewa, która przekracza linię jego widnokregu – wybitny polonista nie zwracał uwagi na twórczość międzywojnia (choć żył i tworzył właśnie wtedy, ale brakowało mu dystansu), dla niego literatura polska była przede wszystkim legendą romantyczną/neoromantyczną. Bahneva jest także tłumaczką dramatów Witkiewicza (1993). To jest bardzo trudny przekład. Jego twórczość stała się dla niej nowatorskim polem łączącym podejście naukowe i przekład. Bodźcem okazał się tu portret bułgarskiego malarza Preslava Karshovskiego, namalowany w Zakopanem przez Witkacego. W rozmowie z badaczką Karshovski opowiedział jej o swojej przyjaźni z polskim pisarzem i malarzem. Jest on jedynym Bułgarem, który znał osobiście Witkacego – zaprzyjaźnił się z nim w latach 20. podczas studiów w Polsce.

Warto tu zauważyć, że Witkacy cieszy się bardzo aktywną recepcją w Bułgarii na początku bieżącego wieku. Jest on znany nie tylko jako pisarz, nowator teatralny i malarz, a także jako filozof i esteta. Pravda Spasova przetłumaczyła jego tom *Nowe formy w malarstwie i wynikające stąd nieporozumienia* (1919 – bułg. wyd. 2011). W 2001 roku wydano specjalny numer czasopisma „Teatr” („Театър”), poświęcony Witkacemu. Jego sztuki wystawiano na scenach bułgarskich teatrów przede wszystkim w latach 90., lecz w 2015 roku gościła w Bułgarii wystawa pokazująca jego oryginalną sztukę fotografii.

Wracam do zasług Kaliny Bahnevej, by dotrzeć do ich kulminacyjnego punktu. To ponadtyśstronicowa monografia *Hellada i Rzym w polskiej literaturze XIX i XX wieku* (wyszła pod koniec 2019 r.), której treść wywołuje skojarzenia z Biblią albo w jakimś sensie z *Ulissesem* Jamesa Joyce’a, pracami historycznymi Normana Davisa oraz z tekstem Miguela de Unamuno o Cervantesie, który do dziś pamiętam jako najobszerniejszą pracę z moich lat studenckich. Jesienią 2021 roku za tę monografię badaczka otrzymała specjalną nagrodę Związku Tłumaczy. To do tej chwili najbardziej monumentalna praca bułgarskiej polonistyki literackiej, która ukazuje, jak żywa jest moc tradycji powstałej wiek temu. Zawierająca 24 rozdziały książka została wydana we wspaniałej szacie graficznej. Na jej okładce widnieje projekt kurtyny teatru im. Juliusza Słowackiego, namalowany przez Henryka Siemiradzkiego.

Monografia proponuje rewizję niektórych przekonań Bojana Penewa o dominującej polskiej irracjonalności przeciwstawionej bułgarskiej racjonalności. Bah-

neva czyta historię literatury polskiej w wieku XIX i XX przez pryzmat konceptu tematycznego, sformułowanego jako dwucentryczny (ale czasami i dwubiegunowy) fundament. Wychodząc z polskich kontekstów śródziemnomorskiego antyku, przekonuje, że dla polskiej świadomości artystycznej historia i kultura Hellady i Rzymu są ogromnym fundamentem cywilizacyjnym, z którego wyrasta duchowość narodowa, a także erudycja polskich twórców.

Monografia Bahnevej rewiduje tradycyjne wyobrażenie o „rzymskocentrycznym”, zachodnim modelu kultury polskiej, wskazując, jak „(...) w sytuacjach osobistego albo społecznego kryzysu pęka wyobrażenie o Polaku jako twórcze kulturowej i religijnej *Latinitas*, ustępując miejsca hellenistycznemu i prawosławnemu pierwiastkowi”³³. Chociaż Hellada i Rzym przedstawione są jako centra równoprawne i zrównoważone, przeważa tu jakby waloryzacja Wschodu jako źródła obydwu tradycji. Idea ta przenika zarówno wykłady Mickiewicza, jak i poezję Norwida czy Kasprowicza. Język hieratyczny pielgrzymstwa koduje słowiańsko-europejską cywilizację duchową, rdzennie bliską istocie chrześcijaństwa. Pielgrzymstwo prowadzi zawsze na Wschód i nigdy na Zachód.

Monografia może być czytana również jako kompozycja, składająca się z mniejszych monografii o czołowych polskich twórcach i epokach literackich w aspekcie głównego tematu – od oświecenia do współczesności (kluczowe miejsce w ostatnim rozdziale zajmuje twórczość Janusza Głowackiego, któremu badaczka poświęciła serię artykułów). Przekonuje ona także o tym, że polscy twórcy tworzą bardzo oryginalne systemy filozoficzne.

Na planie metodologicznym uczona koresponduje z badaniami Marii Janion, Tadeusza Sinko, Tadeusza Zielińskiego, Marii Kalinowskiej i wielu innych, ciągle opierając się na najnowszych tekstach krytycznoliterackich, ale także na starożytnych pracach i dziełach teologów chrześcijańskich.

Jak zauważył Bojan Biolczew w swojej recenzji owej pracy – podczas jej obrony jako doktoratu II stopnia (istniejącego w bułgarskim systemie oddzielnie od habilitacji i niemającego analogii w polskim systemie) – „(...) rozprawa naukowa Kaliny Bahnevej nie znajduje się między Helladą i Rzymem i nie mieści się w XIX i XX wieku. Mieści się w niej cała starożytność jako przeżycie historyczności w polskiej świadomości kulturowej”³⁴. O zasługach tej monografii pisze Ka-

33 Калина Бахнева, *Елада и Рим в полската литература през XIX и XX век*, София: Падаигма, 2019, s. 24.

34 Боян Биолчев, *Рецензия на докторската дисертация на проф. Калина Бахнева*, https://www.uni-sofia.bg › rec_Biolchev_Bahneva.

terina Kokinova: „(...) zorganizowana około zasady tematycznej, monografia śledzi historię literatury polskiej wieku XIX i XX, lecz wielokrotnie ją przekracza”³⁵.

Spojrzenie na najmłodszą bułgarską polonistykę literacką

Na zakończenie warto zauważyć, że prof. Kalina Bahneva zwróciła uwagę na młodą polonistykę, w której dostrzegła nadzieję na dalszy rozwój recepcji literatury polskiej. Poświęciła ona jej artykuł w cytowanym wyżej specjalnym polsko-bułgarskim numerze czasopisma „Język i Literatura” 2017, nr 2, pt. *Młoda polonistyka bułgarska – przedstawiciele i osiągnięcia*. Zostały w nim zaprezentowane osiągnięcia obronionych w ostatniej dekadzie doktoratów na uniwersytetach: sofijskim, płowdiwskim i wielkotyrnowskim.

Korzystam z okazji, żeby przyłączyć się do not pochwalnych prof. Bahnevej. Dołączam tylko zasługi Adrianie Kovachevej z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, traktując je jako osiągnięcia łączące bułgarską polonistykę i polską bułgarystykę. Doktor Kovacheva (wypromowana przez prof. Stanisława Balcerzana) wydała dwie znaczące monografie w zakresie praktyki translatorskiej i recepcji przekładowej literatury polskiej w Bułgarii, pierwszą – na podstawie obronionego doktoratu, drugą – jako dalsze rozwinięcie problematyki badawczej. Są to *Ścieżkami tłumaczy. Poezja polska w Bułgarii w latach 1956–1989* (Kraków: Pasaże, 2016) i *(Nie)zauważalna tłumaczka/(He)забележимата преводачка* (Велико Търново: Фабер, 2020). Za drugą z wymienionych książek autorka dostała Nagrodę Związku Tłumaczy Bułgarskich w 2020 roku. Młoda badaczka zwraca, po pierwsze, uwagę na najtrudniejsze strony tłumaczenia wierszy, a po drugie czyta zawsze kontekstualnie losy tłumaczy, decydujące w dalszym procesie jej translacji.

35 Katerina Kokinova, *Дървото на полската литература, което чертае Калина Бахнева*, „Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie” 2021, nr 10, s. 214.

Niestety trudno doprowadzić obronione z sukcesem doktoraty do druku. Z wymienionych przez prof. Bahnevą prac doktorskich do książkowego wydania dotarł tylko w przerobionej postaci doktorat tłumaczki i badaczki z Uniwersytetu w Płowdiwie Dimitriny Hamse o komizmie w twórczości Gombrowicza (Димитрина Хамзе, *Езикът на комичното*, София: Авлига, 2016). Co prawda, to nie deprecjonuje ich znaczenia, lecz przede wszystkim ogranicza kontakt z nimi. Doktorat komparatystyczny o twórczości Witolda Gombrowicza i Vladimira Nabokova obroniła dr Katerina Kokinova, obecnie asystent w Bułgarskiej Akademii Nauk. Połączyła ona swoje naukowe zainteresowania z przekładem. Dokonała translacji *Kosmosu* Gombrowicza (Витолд Гомбрович, *Космос*, София: Панорама, 2018), a w 2019 roku z jej inicjatywy wyszedł specjalny numer uniwersyteckiego czasopisma „Forum Filologiczne”, poświęcony rocznicy Gombrowicza³⁶.

Epistolografii Brunona Schulza został poświęcony doktorat Pavla Petrova, doktoranta Uniwersytetu w Wielkim Tyrnovie. Obecnie to starszy asystent na Uniwersytecie Jagiellońskim, autor wstępu do nowego, dwutomowego wydania dzieł Brunona Schulza (Бруно Шулиц, *Канелените магазини; Санаториум Клесидра*, София: Аквариус, 2017). Doktorat o życiu literackim międzywojnia obroniła zaś dr Radostina Petrova, w której przekładzie została wydana książka *Historia III Rzeczypospolitej/История на Третата Полска република*, София: Балкани, 2013). Pracę doktorską o postaci żołnierza tułacza w literaturze polskiej obronił Ivan Raychev, doktorant Uniwersytetu w Płowdiwie. Na Uniwersytecie w Wielkim Tyrnovie została też obroniona (w 2021 r.) bardzo ciekawa i cenna praca *Blaga Dimitrowa i Wisława Szymborska – most twórczy i dialog recepcyj-*

36 “Филологически форум”, Извънреден брой. Витолд Гомбрович, *ex post* / Witold Gombrowicz, *ex post*, red. i wstęp Katerina Kokinova, <https://philol-forum.uni-sofia.bg/portfolio-item/special-issue/>.

ny. Jej autorką jest Weronika Szwedek, absolwentka uniwersytetów poznańskiego i wielkotypnowskiego. Paralele z twórczością Kazimierza Przerwy-Tetmajera i Stanisława Przybyszewskiego zajmują poważne miejsce w komparatystycznej części doktoratu bułgarysty Aleksandra Christova. Temat jego dysertacji brzmi: *Elin Pelin pomiędzy prozą i poezją. Książka „Czarne róże” w twórczości pisarza oraz w kontekście literatury bułgarskiej i tłumaczonej/Елин Пелин – между прозата и поезията. Книгата „Черни рози“ в творчеството на писателя и в контекста на българската и преводната литература* (obroniony w 2021 r.). Obecnie jest on asystentem w Katedrze Literatury Bułgarskiej na Uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie.

Pamiętajmy również o publikacjach doktoranckich i działalności redaktorskiej [współredaktora tematycznego polonistycznych numerów „Gazety Literackiej” („Литературен вестник”)] młodego polonisty Kristiyana Janeva, asystenta w Katedrze Literatury Słowiańskiej na Uniwersytecie Sofijskim (laureata nagrody dla młodej krytyki „13 wieków Bułgarii” w 2017 r.) oraz o pierwszych krokach badawczych Venesy Nachevej, młodej doktorantki na Uniwersytecie Sofijskim. Wskazują one na pełne nadziei kontynuacje. Zostało to zauważone podczas niedawno zrealizowanej w Instytucie Polskim w Sofii dyskusji na temat twórczości Tadeusza Różewicza i jego recepcji bułgarskiej³⁷.

Myszę, że nawet tylko faktograficzne wyliczenie zasług młodych polonistów i komparatystów w zakresie recepcji naukowo-badawczej literatury polskiej daje ogromną satysfakcję z tego, że literatura polska zachowuje i rozwija swoje miejsce w bułgarskich badaniach literackich w synchronicznym połączeniu z procesem jej przekładu. Chciałabym podsumować niniejszy tekst słowami Kaliny Bahnevej z artykułu *Młoda polonistyka bułgarska – przedstawiciele i osiągnięcia*: „Duchowy opór wobec kryzysu humanistyki w zakresie polonistyki bułgarskiej ma wiele imion”³⁸.

Literatura

- Bahneva Kalina, *„Nigdy nie jestem tylko tu...”. Polsko-bułgarskie artystyczne zbliżenia i konfrontacje*, Katowice: Gnome; Bielsko-Biała: Wyd. ATH, 2014.
- Białczew Bojan, *Po drugiej stronie mitu. Adam Bernard Mickiewicz. Pomiedzy aureolą wieszczy i homo ludens*, przeł. C. Juda, Kraków: Universitas, 2003.
- Dankova (Aleksandrova) Steliana, *Преводна рецепция на поезията на Болеслав Лешмян в България*, „Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie” 2015, nr 4.

37 Zob. informację na stronie Instytutu Polskiego w Sofii, <https://instytutpolski.pl/sofia/2021/11/23/>.

38 Калина Бахнева, *Младата българска полонистика...*, s. 34.

- Daskałow Nikołaj, *Wątki historyczne i riposty ducha*, [w:] *Literatura bułgarska w przekładzie Wojciecha Gałzki*, <https://literaturabulgarska.vilnet.pl/nikolaj-daskalow-watki-historyczne-i-riposty-ducha-2/>.
- Grigorova Margreta, *Niechronologiczny czas historii recepcyjnej: próba zarysu teorii względności przekładowej polskiej literatury w Bułgarii*, [w:] *Literatura polska w świecie. Mapowanie, opisy, interpretacje*, t. V, Katowice: Uniw. Śląski, Wyd. Gnome, 2014, s. 11–25.
- <https://ecitydoc.com/download/literatura-polska-w-wiecie-katedra-midzynarodowych-studiow-pdf>.
- Juda Celina, *Rozrachunki po przełomie. Polskie przekłady z literatury bułgarskiej po 1989 r. Diagnozy i prognozy. Współczesność i tradycja*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2009, t. 1, nr 1, s. 15–28.
- Kavardzhikova Diana, *Нестихващият българско-полски диалог* („Език и литература”, nr 1–2, 2017: „Българистика в Полша, полонистика в България”), „Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie” 2017, nr 6, s. 248–254, <https://journals.umcs.pl/zcm/issue/view/424/showToc>.
- Kokinova Katerina, *Дървото на полската литература, което чертае Калина Бахнева*, „Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie” 2021, nr 10, s. 214–217.
- Nycz Ryszard, *Nowa humanistyka w Polsce: kilka bardzo subiektywnych obserwacji, koniunktur, refutacji*, „Teksty Drugie” 2017, nr 2, s. 18–40.
- Petrov Paweł, *Epistolarność i quasi-epistolarność Brunona Schulza*, [w:] *Bruno Schulz jako filozof i teoretyk literatury. Materiały V Międzynarodowego Festiwalu Brunona Schulza w Drohobyczu*, red. Wiera Meniok, Drohobycz: Centrum Polonistyczne Uniwersytetu w Drohobyczu, 2014, s. 337–348.
- *Polonistyka w Bułgarii – wczoraj i dziś, numer tematyczny*, „Postscriptum Polonistyczne” 2013, nr 2 (12).
- Rikev Kamen, *Български перспективи към мистичния полски Изток*, „Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie” 2017, nr 6, s. 234–238.
- Rikev Kamen, *Sofijska polonistyka i współczesne bułgarskie polonofilstwo*, „Postscriptum Polonistyczne” 2013, nr 2 (12), s. 49–57.
- *Българистика в Полша, полонистика в България*, „Език и литература” 2017, nr 1–2, https://www.ezik-i-literatura.eu/1-2_2017.html.
- Басаг Емил, *За Полша с любов. Българските гласове на полската литература*, София: Парадигма, 2018.
- Бахнева Калина, *Елада и Рим в полската литература през XIX и XX век*, София: Парадигма, 2019.
- Бахнева Калина, *Хуманитет. Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури – последният лекционен синтез на Боян Пенев*, Встъпителна студия към: Боян Пенев, *Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури*, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013.
- Биолчев Боян, *Рецензия на докторската дисертация на проф. Калина Бахнева*, https://www.uni-sofia.bg/ges_Biolchev_Bahneva.
- Бонова Станка, *Фразеологични единици, свързани с християнството. Българско-полски паралели*, Велико Търново: УИ „Св. Св. Кирил и Методий”, 2009.
- Бонова Станка, *Помагало по специализиран превод. Превод на документация – български и полски език*, Велико Търново: УИ „Св. Св. Кирил и Методий”, 2016.

- Григорова Маргрета, Кристиан Янев, *Антологичната концепция на полските броеве на „Литературен вестник“ в рецепционен контекст*, [w:] Стоичкова, Н., Стоянова, Н., Игнатов, В., ред. Литературните поредици – конструиране и деконструиране на канона. София: УИ „Св. Климент Охридски“, s. 110–120.
- Данкова Стелиана, *Проблематика на стихосложението при преводната рецепция на поезията на Леополд Стаф*, „Проглас“ 2016, nr 2, s. 408–418.
- *Диалогични пространства. Сборник с доклади от Юбилейна славистична международна конференция. Велико Търново, 13–14 май 2014 г.*, Велико Търново: Фабер, 2020, <https://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=110&zid=3>.
- Личева Амелия, *Филология и сравнително литературознание*, „Orbis Linguarum“, vol. 16, issue 2, s. 92–96.
- Личева Амелия, Евгения Панчева, Миряна Янакиева, *Теория на литературата*, Новият век, Колибри, 2021.
- Петров Павел, *Дебютните книги на Витолд Гомбрович и Бруно Шулиц и рецепцията им в полската литературна периодика (1933–1936)*, [w:] Филологически форум (Витолд Гомбрович ex post), извънр. брой, София 2019, с. 163–173. <https://philol-forum.uni-sofia.bg/portfolio-item/special-issue/>.
- *Преводна рецепция на европейските литератури в България*. Т. 4: Славянски литератури, София: БАН, 2002.
- Стойнева Евелина, Мая Димитрова, Юлия Карадачка-Симеонова, red., *Полски автори, преведени на български език. Библиографски указател*. 2009–2020. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Полски институт в София, 2020.
- Янакиева Елена, Бойка Панайотова, Росица Яначкова, Мария Пишутева, red., *Полски автори, преведени на български език. Библиографски указател*. 1864–2008. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Полски институт в София, 2009.

Margreta Grigороva

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
България

НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА РЕЦЕПЦИЯ НА ПОЛСКАТА ЛИТЕРАТУРА В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЪРВОТО ДВАДЕСЕТИЛЕТИЕ НА XXI ВЕК – ПОЛОНИСТИ, ТЕМИ, ПОДХОДИ. НАУЧНИТЕ ЗАСЛУГИ НА КАЛИНА БАХНЕВА

Резюме

Текстът представя разволя на научно-изследователската рецепция на полската литература в България през посочения период в няколко основни контекста: полско-българския научен диалог; взаимодействие с други форми на рецепция (преводна, медийна); развитие на литературната полонистика в научните и образователните институции в България; приемственост спрямо високите традиции, установени през междувоенния период; диалог между поколенията. Проследени са персоналните заслуги на редица полонисти преди всичко от Софийския и Великотърновския университет, техните монографични издания, теми, подходи, връзка с прево-

дачески приноси. Специално внимание е отделено на приносните изследвания на проф. Калина Бахнева и на нейните монументални научни монографии.

Ключови думи: научно-изследователска рецепция, преводна рецепция, полска литература, българска полонистика, Калина Бахнева.

Białystok, ul. Lipowa w 1952 r.